

Sjö húsakynni

Hallgríms Scheving

Lúthershús í Wittenberg Safn

- 500 ár frá Siðbót
- Húsið var klaustur 1504
- Frá 1532
vistarverur fjölsk.
Marteins

Dómkirkjuhurðin í Wittenberg

1517 - 2017

Heilagur Marteinn frá Tour

- Marteinsmessa 11.11.
 - Gera sér glaðan dag og snæða gæs!
 - Marteinn Lúther fæddur 10. 11. Hlaut nafn hans hins heilaga dýrðlings - Marteins
- Hvað kemur Marteinn hinn helgi okkur við?
- Kirkjan á Grenjaðarstað var helguð heilögum Marteini í katólskum sið.
 - Grenjaðarstaður er upphafsstaður okkar í ferðalaginu um húsakynnin sjö og Hallgrím Scheving.

Marteinsklæði eins og Anna G. Kristjánsdóttir útfærði það með hlífðunni af hinu forna íslenska altarklæði frá Grenjaðarstað.

Hef alltaf haft áhuga á gömlum og þjóðlegum fyrirmyndum

Hulda Valtýsdóttir ræðir við Önnu G. Kristjánsdóttur

Áð venju gaf kvenfélagið Hringurinn út kort fyrir sjöustu júl og í þetta sinn varó fyrir valinu mynd af veggteppi sem frá Anna G. Kristjánsdóttir hefur saumað. Anna saumaði þetta teppi með hlífðunni af íslensku miðalda-altarisklæði frá Grenjaðarstað, en á því eru myndir úr sögu heilags Marteins frá Tour. Upprunalega klæðið er saumað með yfirgöllum saum (rellisaum) í hvíta einskeftu og er töluvert minna. Anna saumaði hins vegar með krosssaumi og perluspori í stramma og er hennar klæði ca. 190x170 að stærð.

Á Marteinsklæðinu eru 12 hringir og í hverjum hring greinir frá atviki í lífi heilags Marteins. Fyrsta myndin sýnir er Martein gefur hálfa skikkju sína fátæddum beinlingamanni. Önnur myndin sýnir er Martein dreymlir Jesú íklæddan þeim heimingi skikkjunnar sem hann gaf beinlingamanninum. Þriðja myndin er af skírni Marteins. Á fjórðu myndinni er hann að vekja mann frá dauðum, á þeirri fimmtu kallar hann þræl sem hefur verið hengdur aftur til lífsins. Á þeirri sjöttu er verið að vígja hann til

Anna G. Kristjánsdóttir.

biskups en á þeirri sjöundu er mynd af djákna sem lætur undir höfuð leggjast að gefa beiningamanni fatnað. Áttunda myndin sýnir Martein gefa kirtlinn undan skikkju sinni þessum beiningamanni. Sú níunda sýnir Martein vekja barn frá dauðum, á þeirri tiundu er hann að reka illa anda úr nauðgrip. Á þeirri elleftu rekur hann burt einhver lillgill sem spilla veði í vatni en sú síðasta sýnir Martein á dánarbedi. Hann sést þar svífa til himins í barnsliki en djöfils reynir um leið árangurslaust að krækja í sál hans.

Þetta stóra klæði prýðir vegg í stofu hjá Önnu. Það er allt hið vandaðasta að gerð og fer ekki milli mála að hér liggur geysileg vinna að baki.

Anna segist hafa verið með þessa vinnu milli handanna annað veitið í sjö ár en hún lauk við það árið 1971.

„Þetta var nokkuð sein-umtíð,“ segir hún. „T.d. get ég nefnt að andlitin og reyndar fleiri hlutar eru saumaðir með miklu finna spori, eða ¼ úr krosssaums- spori og í hverju andliti eru allt að 12–20

litir. Og stundum þegar ég var búin að sauma heilu kaflana var ég ekki nógu ánaðg, rakti allt upp og byrjaði á ný.“

Anna var að því spurð hvort hún hefði fengist lengi við útsaum.

„Ég hef verið að sauma allt frá unglings- árunum,“ segir hún. „en ég hef alltaf haft áhuga á gömlum þjóðlegum fyrirmyndum. Ég hef armað það síðar á ævinni að ég afleiði mér ekki meiri menntunar á þessu sviði, en ég hafði ekki tök á því að fara í skóla og hafði reyndar ekki áhuga á hannyrðum yfirleitt — aðeins á þessari grein. Á þjóðminjasafninu er óþrjótandi náma fagurra útsaumsgripa og ég hef saumað mikið eftir fyrirmyndum þaðan. Oftast hef ég verið með eitthvað milli handanna svo þetta er drjúgur tími á langri ævi. Þó held ég ekki sé hægt að segja að ég hafi verið með neina „sauma-dellu“ en ég hef notað hverja smástund til að gripa í þetta. Systir mín Ásta hafði líka áhuga á þessum þjóðlega útsaumi og við studdum hvor aðra og bárum saman þekkur okkar. Hún saumaði reyndar meira en ég.“

Bandíð líta ég sjálf og hef löngum gert. Inga Lára Lárusdóttir teiknikennari gaf mér norskar litunarbækur þegar hún sá að ég hafði áhuga fyrir silku og ég hef verið á fartinni upp um fjöll og firnindi að safna laufi og berkli eins og villlaus væri. Um tíma bjó ég í Fellemlia og þá var ég stundum að fást við þetta alla nóttina því ég hafði í föru að snúast á daginn. Þetta tók sinn tíma. Ég varð að fara út í læk að skoða bandíð og hengja það síðan upp og þurrka. Ekki vantaði áhugann, en það er mikil nákvæmni að finna réttu litina.“

„Nú hangir hið upprunalega Marteins- klæði ekki á þjóðminjasafninu hér heldur á Cluny-safninu í París. Hvað kom til að þú valdir þér þetta verkefni?“

„Ég man ekki hvar ég sá mynd af þessu altarklæði fyrst — líklega í blaði þar sem sagði að klæðið væri í Frakklandi. Það var svo löngu seinna að dóttir mín og tengda- sonur voru búsett í París um hríð. Ég bað þau að hafa upp á þessu og sendi þeim úrklippuna. Eitt sinn voru þau stódd í Louvre-safninu og hittu þá fyrir gamlan safnvörð, þau fóru að sýna honum mynd- ina og þá segist hann kannast við þennan grip. Hann sé á Cluny-safninu og tengda- sonur minn tók myndir af klæðinu þar og sendi mér. Ég notaði svo þessar myndir til hlífðunar en varð að geta mér að mestu til um litina. Ég teiknaði mynstrið eftir ljós- myndunum en það finnst mér einna erfiðast, enda hef ég ekkert lært að teikna. Sumir halda að ég hafi látið teikna fyrir mig en það er nú ekki rétt. Mér finnst ég hins vegar elga auðveldara með litina og tel mig hafa nokkuð gott litaskyn, og ég vanda mig mikið við litavalið.“

Um leið reyndi ég að afla mér upplýsinga um hellaan Martein frá Tour en það gekk nú ekki of vel. Einna helst er að finna um hann sagir í biskupsögum frá miðöldum. Hann mun hafa verið uppi árin 318–397 e.Kr. Hann var sonur hermanns og lifði hinu „glæða lífi“ framan af. Síðan gerðist hann fráhverfur öllum munaði og gaf elgur sínar hinum fátæku og smáu. Hann tindi sér fátrotið liferni, líka eftir að hann var orðinn biskup og kom sér þess vegna líka hjá klerkastætt sem hafði yfirleitt um sig hirð og barst mikið á. Hann var síðan tekinn í heilagra manna tölu og fólk fer enn þann dag í dag í pílagrímsferðir að grófi hans í Suður-Frakklandi og finnst það fá bót manna sinna þar.“

Anna er spurð að því hvort hún hafi nokkra tölu á útsaumsverkum sínum en hún kveður nei við og segist hafa gefið þau hingað og þangað.

„Mörgum finnst til um þessa handavinnu mína, en ég geri ekki mikið úr henni. Að vísu er það töluvert átak að leggja í stór verk en ég geri þetta af tömri ánægju.“

Ög Anna bætir við:

„Eitt af mörgu sem ég hef saumað með hlífðunni af gömlum gripum er Maríudúkurinn svokallaði. Á honum eru myndir úr ævi Maríu meyjar og er hann úr Þeykjahlíðar- kirkju. Hann var sendur til Danmerkur og er nú einn merkast gripurinn á þjóðminja- safninu þar.“

Marteinsklæði

- Altarisklæði frá Grenjaðarstað
- Fágætt listaverk
- Flutt út 1836
- Er núna í Louvre —safninu í París

Hver er maðurinn?

- Með því að fara í ferðalag um húsin sjö og staðina, þar sem Hallgrímur Scheving dvaldi á æviferli sínum á árunum 1781-1861 – kynnumst við manninum eitthvað um leið.
- Dr. Hallgrímur Scheving var kennari og málvísindamaður, sem hafði mótandi áhrif á vernd tungunnar og þjóðmenningu okkar.

Hallgrímur Scheving. Myndin er í eigu Þjóðminjasafnins og birtist í bók Páls Valssonar um Jónas Hallgrímsson, en í myndatextanum segir Páll að Hallgrímur hafi verið „átrúnaðargoð Fjölnismanna“.

Fæðingarstaðurinn - Grenjaðarstaður

- Eitt helsta brauð á norðurlandi
- Beneficium -hlunnindi og jarðir
- Fyrirtæki/Sjálfeignarstofnun
- Bærinn – hraungrýti
- Ættin og staðurinn

Altaristafla eftir Jón Hallgrímsson úr kirkjunni á Grenjaðarstað í Aðaldal. Á töflunni eru tólf fínlega málaðar myndir er lýsa fæðingu, lífi, starfi og dauða Jesú Krists (Þjms. 4266. ÍB.).

Laufás

Laufás minn er listabær,
lukkumaður sá honum nær,
einkum þegar að aldin grær,
og allt á móti manni hlær.

Morgungjöf?

Jórunn Steinsdóttir biskupsdóttir frá Hólum í Hjaltadal giftist með viðhöfn Hannesi Scheving fyrir 300 árum eða árið 1717.

Stólbrúða hennar með ártalinu 1719

Þjó með seinni manni sínum, Stefáni Einarssyni próffasti, í Laufási. Minningarskjöldur um Stefán var á tímum Hallgríms í kirkjunni.

Jórunn var tengdamóðir Jón Steingrímssonar eldklerts

- Laufás árið 1801
- Erfiðir tímar
- Umvafinn fjölskyldu
- Ættin og listaverk
- Hallgrímur skólapiltur
- Hugleiðir framtíðina

Haldið til Hóla. Sama fegurð og um 1800

- Hólar höfuðstaður í sjö aldir á Norðurlandi
- Allt hrundi um 1800 – Norðurland beið þess ekki bætur.
- Hólar voru einn fjölmennasti staður landsins.
 - Biskup, skóli, prentsmiðja.

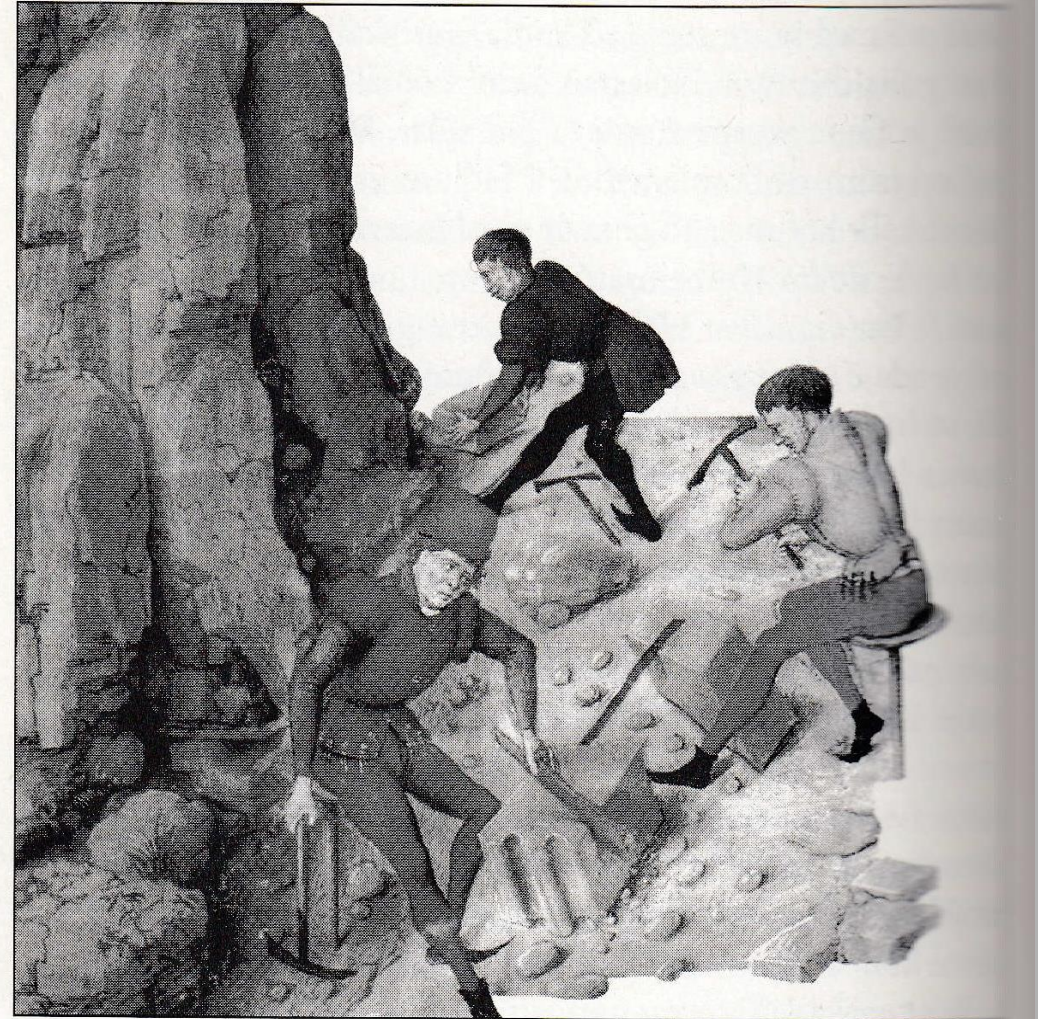
„Sagan skrifuð í jörðina“ Hólar í Hjaltadal

- Metnaðarfullar fornleifarannsóknir hafa farið fram á Hólum
- Teikning Frisaks frá árinu 1814. Kirkjan og bindingshúsið sem Árni Þórarinnsson biskup lét reisa árið 1785

Rauði múrinn á Hólum

- Ásgeir Jónsson hagfræðingur og fyrrum heimamaður á Hólum í Hjaltadal ritar grein í Skagfirðingabók um Rauða múrinn á Hólum – á öldum áður.
- Menn fluttir til landsins til verksins!
- Hinn norski Gottskáld Keniksson var skipaður biskup árið 1442 – framkv.maður
- Velsæld og miklir uppgangstímar.

Mynd úr handriti frá 15. öld sem sýnir menn við steinhögg.

Elsta steinkirkja landsins

- Hóladómkirkja var vígð 20. 11. 1763 af Gísla Magnússyni biskup, en turninn kom ekki fyrr en 1950
- Steininn rauði var fenginn úr Hólabyrðu eins og í rauða múrinn fyrrum
- Dómkirkja með flottum listaverkum og saga við hvert skref.
- Hallgrímur Sch. var einn þeirra fimm sveina sem útskrifuðust frá hinum forna Hólaskóla árið 1802 – síðastir skólasveina þaðan.
- Hallgrímur var einnig síðasti pilturinn frá Hólaskóla, sem fór til framhaldsnáms í Kaupmannahöfn.

Auðunarstofa

- Auðunarstofa var ennþá uppi standandi á dögum Hallgríms á Hólum.
- Stofan orðin léleg. Allt var að hrynja!
- Skóli að hætta
- Skóli sem allir karlkyns áar hans höfðu sótt á 18.öldinni.
- Biskupsembættið flutt suður
- Geir biskup góði vígður á Hólum árið 1797

Á Garði í Kaupmannahöfn

- Hittum Hallgrím fyrir á Garði.
- Sjö ár í Kaupmannahöfn
- Mikill námsmaður
- Útskrifaður með láði
- Fékk tvisvar gullpening í verðlaun fyrir úrlausnir
- Einnig fær í slagsmálum!

Rómantík sveif yfir vötnum

HALLGRÍMUR REYKTI PÍPU OG LAS AF ÁKEFÐ.
BJARNI THORARENSEN VINUR HANS STRÍDDI
HONUM – AÐ HANN YRÐI REYKTUR SEM OG
BÆKURNAR. BJARNI VAR MEIRI GLEÐIMAÐUR.

FRUMKVÖÐLAR RÓMANTÍSKU STEFNUNNAR
– SEGIR AÐALGEIR KRISTJÁNSSON UM
FÉLAGANA BJARNA OG HALLGRÍM.

Þeir sátu saman yfir Eddukvæðum og ortu
saman.

Ástarljóðið Vestanvindurinn talið að mestu
eftir Hallgrím

Bæði Hallgrímur og Bjarni voru styrkþegar
Árnaneðndarinnar

Selíkó og Berissa og Róbinson Krúsó í Fjölni

Selíkó og Berissa.

Æ f i n t ý r i d
af
Selíkó og Berissu
tilfallið árið 1727.

Sniðið úr Frönskum máli á Íslenskum
af

Dr. Hallgrími Scheving.

En á Hjóðmáli sniðið
af

Hallgrími Jónesyni 1840.

Notkub aukib af Landaskipunarfræðinni,
og þeim Fetiðsku trúarbrögðum Sudur-
álfunnar, til frekari upplýsingar
fyrir fásróðari.

Landsvæðing.

Videyar Klaustri.
1844.

Bessastaðir – mynd frá 1834

- Haldið heim. Hallgrímur sigldi til Íslands árið 1810 og varð kennari við Bessastaðaskóla.
- Bessastaðastofa var í byggingu á árunum 1761-1766.
- Húsið var byggt sem embættisbústaður fyrir Magnús Gíslason amtmann.

Bústaður HSch. á Bessastöðum

- Bessastaðir í raun þyrping húsa –svipað og torfbærinn. Elst er Bessastaðastofa, sem var byggð á árunum 1761-1766
- Húsið sem Hallgrímur og fjölskylda bjuggu í alla tíð á Bessastöðum var hluti af langhúsi sem var reist austan skólahússins – Bessastaðastofu. Timbrið úr Hólavallaskóla var flutt til Bessastaða og nýtt í þessa byggingu, en dugði skammt. Húsið var í raun aldrei fullklárað.
- Vilhjálmur Þ. Gíslason orðar þetta þannig: „Þar voru lítil herbergi og þröngt. Scheving hafði stofu sína tjaldaða gömlum reflu eða veggjöldum.“

Bessastaðir 1790. Vatnslitamynd eftir E. Dayes

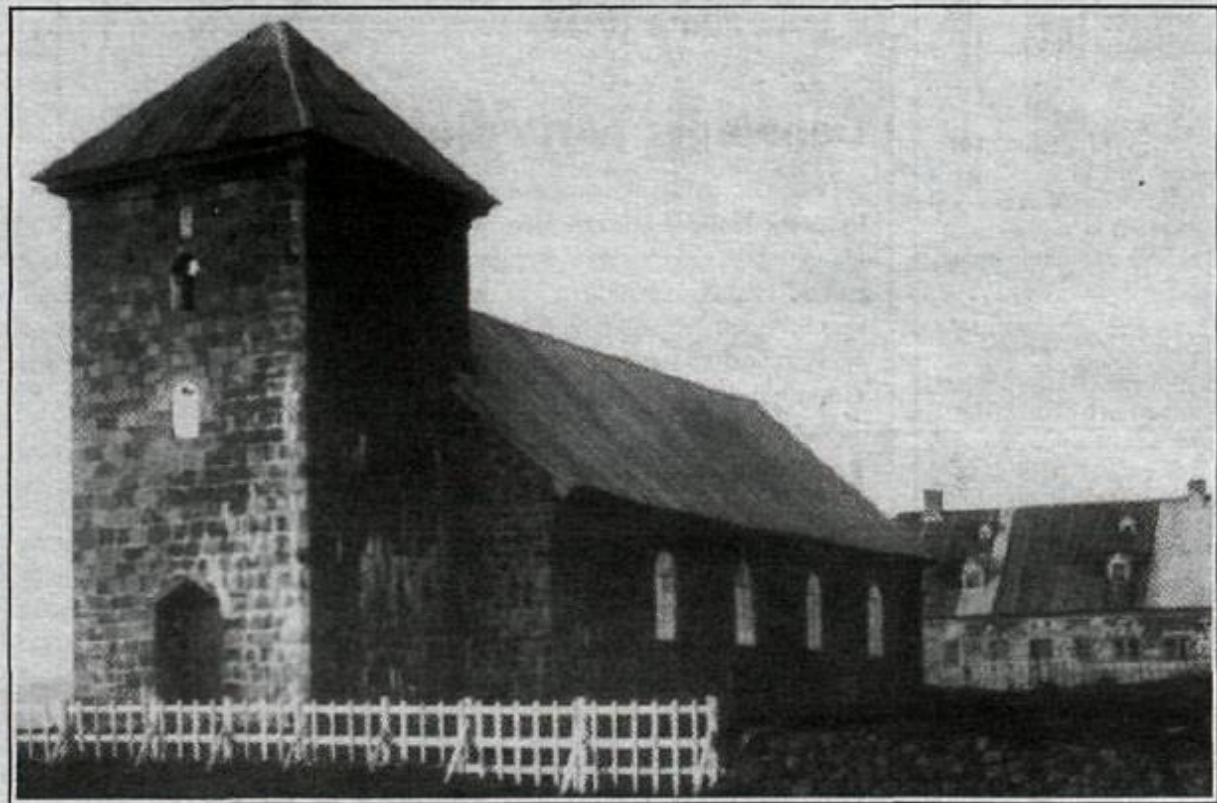
- Spor Hallgríms lágu í 35 ár um þetta hlað og hús.
- Langaði til Grenjaðarstaðar
- Varð doktor árið 1817
- Skólasveinar, stéttarmálið og vinirnir frá Khöfn.
- Decimera

Lífið á Bessastöðum

- Fjölskyldan.
- Kennarinn
- Vísindamaðurinn – fræðimaðurinn
- Skrifarar
- Átrúnaðargoð

Bessastaðakirkja – grjót úr Gálgahrauni

BESSASTAÐAKIRKJA var byggð á árunum 1775 til 1823, verkinu að mestu lokið 1794, nema turninum. Þorgrímur Þorláksson var múrari. Var hann fyrstur Íslendinga til að læra þá lön, nam í Kastrup við Kaupmannahöfn. Benedikt skáld Gröndal segir hann hafa gengið frá aðeins þremur steinum í vegg dag hvern, svo vandvirkur var Þorgrímur. Grjótið var fengið í Gálgahrauni og því fleytt á prömmum yfir Lambhúsatjörn.

- Lengi í byggingu
- Reist utan um timburkirkju - ?
- Helstu athafnir skólans í kirkjunni
- Tvísöngurinn – kvintsöngurinn. Merkilegar þjóðlegar minjar.
- Arngrímur Halldórsson í bréfi 1833: „varð Egilsen og doktorinn öldungis innteknir í því“

Glíma í anddyrinu á Bessastöðum

- Ekki hægt að tala um Hallgrím Scheving – án þess að minnst á „glímu.“
- Gleðistundir
- Íþróttir.

Lærði skólinn eða
Latínuskólinn í
Reykjavík var vígður 1.
október 1846

Efniviðurinn kom
tilhöggvin frá
Kristjánssandi í Noregi.

Stærsta hús landsins...

Umskipti í kennslurými
frá Bessastöðum.

Skólinn og kotin í Þingholtunum

Skólasveinar – ævisögur

„Venjulega er tekið fram, að endurreisn íslenskunnar í seinni tíð sé Fjölni að þakka, einkum Konráði og Jónasi, en menn gættu þess ekki, eða vilja ekki gæta þess, að Scheving og faðir minn lögðu grundvöllinn. Scheving hafði áhrif á Konráð, en faðir minn á Jónas, og ritháttur þeirra beggja og skáldskapur Jónasar er beinlínis kominn fram af áhrifum þessara tveggja kennara, hinna ágætustu manna, sem þá voru uppi og enginn hefur yfirstigið. Hér á landi voru þá einungis þessir tveir, sem héldu upp heiðri málsins.“

Tvíeykið frá Bessastöðum

- HSch. keppti um starfið við Jón Sigurðsson
- Pereatið 1850
- HSch. skrifar 18.8. 1850 bréf til Brynjólfs Péturssonar og biður um hjálp að losna frá skólanum

Austurvöllur nr. 1

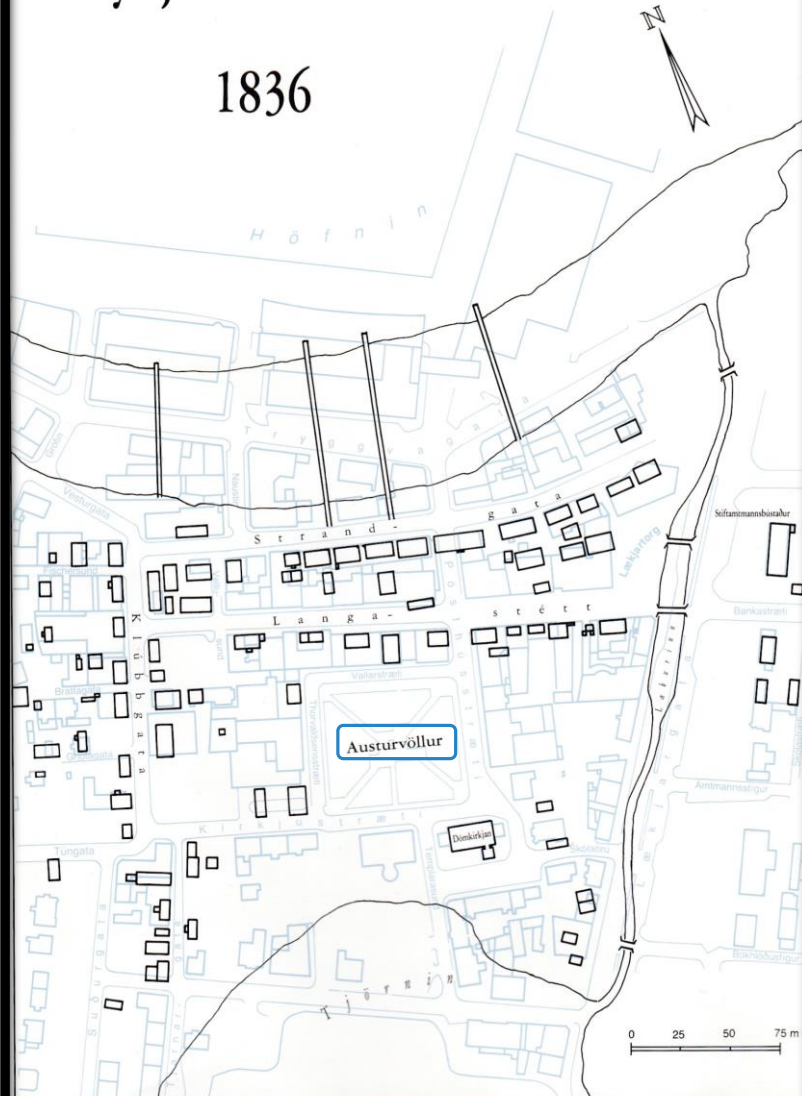
- H. Scheving fékk lóð við Austurvöll útmælda
- Húsið kom að mestu tilhöggvið frá Noregi.
- Múrsteinn var hlaðinn í grindurnar.

1 (Austurvöllur) Pósthússtígræti 11. SKJALASAFN BÆJARINS		13/354
Ebbesen kaupm. mælt út snilli Símonar Hansen og Lauravott, húsarí Hauge. Þreidd frá S. til V. laugs und Kirkja- eller Smættveja 45 al. Þreidd frá S. til V. laugs húsarí 45 al. Lengd frá S. til V. frá lakum að Kirkjueyja 78 al. - - - - - 78 - Ríkismandi skiptar sig til að afhenda lakum aftr, ef lakur þarf að nota. H. Scheving for utmælt snilli Chr. Skollers og Símonar Hansen (girdinga) frá S. til S. 45 al. frá S. til V. 50 al. Væðingstíð, í Flugt und girdinga Símonar Hansen Chr. Skollers		15/9 1828 Bous. 15/9 1829 Bous. 5 2250 al. 1/5 1847 { 95. 78 1/5 1847 { 1/5 29. 1/5 1847 { 1/5 48.
Talst Austurvöllur 1. Lóðin seld 257,7 + 2188,11 (1873: 397 + 2049) Sygnir H. Scheving seldja Óla Friðriks eiginnu		2446,20 al. 1861 L. 10/1865 Var. 87. 27/1879 p. 347. 16/8 1867 13m 52. 27/5 1875 - 160. 10/9 1879 - 226. 1/9 1894 - 176.
O. Friðriks leift að byggja samum í húsarí og snilli O. Friðriks leift að byggja húsarí með 10 al. á loftinu Samu leift að byggja stú, 5 1/2 x 3 1/2, á loftinu Samu leift að byggja stú, 9 x 4 1/2 al. á loftinu Eigandi veng. í Götthard 9, M. H. Jensen, leift að reisa húsarí og stú á norðvesturhlut. Lóðarinnar, 20 al. S.-V., 35 al. N.-S. Eldvarmarvegur að húsarí þeim megin er seldur að húsarí og stú. M. H. Jensen (húsarí. 20) og geymslurinn. Húsarí og stú. (húsarí. 18) Rétta eigandi Lóðarinnar húsarí. 20 og Lóðarinnar. 4 geymslur að húsarí og stú. Eldvarmarvegur megin á Lóðarinnar þeim, ef húsarí megin ekki samu húsarí. Lagi að frá. Lóðin seld 535 + 1912 al.		17/3 1902 Bous. 98. 1889 Lóðin

Reykjavík – Kvosin

1836

Kort gert eftir uppdrátti Vectors Lottin frá 1836. Fært til samræmis við upprätt borgarverkefningsins í Reykjavík frá 1973. Einnig leiðtett til samræmis við virðingargerðir húsa og fleiri heimildir.
Teiknað í júní 1986 KB

Reykjavík – Kvosin

1876

Kort gert eftir uppdrátti Sveins Sveinssonar frá 1876. Fært til samræmis við upprätt borgarverkefningsins í Reykjavík frá 1973. Einnig leiðtett til samræmis við virðingargerðir húsa og fleiri heimildir.
Teiknað í júní 1986 KB

Falleg mynd frá um 1850

- Húsið hans Hallgríms nýtur
sin hér til vinstri.
- Ofar er hús Stefán
Gunnlaugssonar og
- Smiðshús sem er á
Árbæjarsafni

Þjóðhátíðarárið - 1874

Kyrrlátur bær á kyrrlátum degi í ágúst 1874. Hátt í 40 ár voru liðin frá því fyrst var kosið til sérstakrar bæjarstjórnar. Og verkefni bæjaryfirvalda voru ærin. Í þéttbýlinu var þörf á skipulagi, röð og reglu.

Húsið - Kosningaréttur kvenna árið 1915

Gamla pósthúsið á sínum upprunalega stað við Austurvöll. Myndin er tekin þegar konur fögnuðu því að hafa fengið kosningarétt til Alþingis 1915.

Ljósmynd/Ljósmyndasafn Reykjavíkur

Stofuskraut í Schevingshúsi

- Mynd af Madvig latínu prófessor var upp á vegg í stofunni!
- Skrifaði upp dánarbúð Schevings
- Ótrúlegt magn bóka - 253
- Dýrmætasta eignin var bókin Heimskringla
- Fallegir bókaskápar og ágæt rúm.

Víðförlasta hús Reykjavíkur – 170 ára

1847 Dr. Hallgrímur Scheving reisir húsið að Austurvelli nr. 1

1872 Oli P. Finsen. Fyrsta pósthús landsins

1902 Thor Jensen kaupir húsið. Milljónafélagið

? Morgunblaðið er þar um skeið

1926 Hugmynd að reisa ráðhús á staðnum

1928 Húsið flutt í Skerjafjörð, þar sem nú heitir Einarsnes. Á mótum Reykjavíkurveggar og Þverveggar.

1930 Hótel Borg rís á lóðinni að Pósthússtræti 11

1941 Húsið flutt enn á ný og fær heitið - Breiðablik við Sundlaugaveg (Brúnavegur 8).

Minjavernd er mikilvæg

Við mótum byggingar en síðan móta þær okkur –
er haft eftir Churchill.

Fjölismaðurinn Tómas Sæmundsson skrifaði harðorða grein í Fjölni gegn „útflutningi“ listaverka okkar eins og Marteinsklæðinu.

Lærum að meta húsagerð okkar og listaverk og sýnum dug í að varðveita og vernda.

Gleymum ekki - hús hafa mikilvæga sögu að segja okkur.

Í allri sinni dýrð...

